

ALKOTÓMŰHELY

BARÁCIUS ZOLTÁN

AZ EREDMÉNYEK HŰ KÍSÉRŐJE A GOND

A szemlék — hamarjában azt sem tudom, hogy szűkebb tartományunkban hol s mikor és hányszor szólnak meg a harsonák —, tehát a színházat mutogató szemlék, fesztiválok előtt és után, a bemutatók ünnepi hangulatának peremén, az évad kezdeti fázisaiban és a tavaszi elfáradás késő esti óráiban, hogy rövid legyek, minden esztendőben a kíváncsisággal megsarkantyúzott kortárs nem kerüli meg a Nagy Kérdést, hanem nekiszegzi a közvéleménynek:

Van-e napjainkban komoly missziója, értéke és értelme, megbecsülése a műkedvelő színjátszásnak, az amatőrösködésnek mindennapi kultúránk gazdagításában, s mit várhatunk az elkövetkező esztendőktől, vajon meddig tart ez a ritmustalan állapot, meddig fogjuk hangoztatni, hogy az »igényeink nagyok«, de a szubjektív és objektív okok meghiusították elképzeléseinket.

Szeretem a műkedvelőket.

Mégis mindig némi szorongással szólok róluk.

Az újvidéki tanácskozáson a harmadik sorban dideregtem, s próbáltam odafigyelni a felszólalókra, vártam a szenvedélyes vitát, a problémák csiszoltabb taglalását, s abban is reménykedtem, hogy a tanácskozás végén úgy megyünk majd szét, mint azok a hadvezérek, akik kész napiparancssal állhatnak holnap reggel a közkatonák elé és kimondják: ELŐRE!

Nem a fásult beletörődés jellemezte a tanácskozást.

A panaszok sem halkultak.

Talán tartományunkban az amatőrizmus meglelte a maga természetes helyét, s most egy jól kitaposott mederben folyik a bekapcsolódás a kultúra — s mindennel, ami ehhez a területhez tartozik — általános folyamatába?

Vannak számok, vannak adatok.

Bizonyíthatunk ilyen és olyan rendezvényekkel, ezzel és azzal a szemlével, volt hazai író, vajdasági, volt ősbemutató, német és orosz, fehér és fekete, s ne szóljon senki a színházi válságról, hiszen a nézési kultúra ma is maradéktalanul betölti szerepét.

Saját keserű tapasztalatomból tudom, hogy a profik számtalan esetben mellébeszélnek, s csak ritkán szóltak a múltban a kulturális nevelőmunkáról, és a jelenben is alig-alig gondolunk arra, hogy a művelődés berkeiben is erőteljesebb hangsúlyt illene tenni a közműveltség színvonalának emelésére.

A hivatásos színházak kulisszái mögött azonnal ott toporognak a lelkes és kevésbé lelkes amatőrök, akik erejüket meghaladó »órábérben« azon munkálkodnak, hogy a közömbös polgárt visszaszorítsák a tévé mellől a színházba, az ő színházukba, amely nem felel meg ugyan minden esetben az elvárásoknak, de ezúttal is lényeges fontossági szempontokról van szó, tehát a színvonalról csak »hangtompítóval« szólhatunk, írhatunk.

A műveltség a lélek élelme.

Mindig nagy-nagy szeretettel, megértéssel és féltő gonddal fordultam a műkedvelők munkássága felé, s szerettem volna valahonnan, valamilyen szószékről biztatni őket, hogy »csak tovább«, hiszen a színpadi munkálkodás humánus tett volt s marad, mert végül is a színész, akár hivatásos, akár amatőr, a műveltség terjesztői közé tartozik. Rossz definíció, mégis leírom: a színész ezen az égtájon még mindig a miszterionárius szerepében járja a községeket, mert erre mifelénk még mindig több ember jár a templomba, mint a könyvtárba. Itt a színpadról leszóló hang még mindig csak a nevelés eszköze, s ezért botlani sem nyúlhatunk a fellegek után.

Azt hiszem, ezzel világosan kifejtettem nézeteimet a repertoárt illetően. Ginzburg, Schisgal és Ionescu egyelőre semmilyen jelzést sem ad a vajdasági éjszakában. A repertoár belső rendteremtést igényel, s a szakmabelieknek átmenetileg vagy örökre le kell mondaniuk beteges képzelgéseikről és minden erejük latba vetésével azon kellene fáradozniuk, hogy a színész ahhoz az emberhez beszéljen, aki subában és kötött harisnyában gubbaszt a kelebiai művelődési otthon hideg termében. Ostobaság azt hinni, hogy a bostoni polgár, akihez a »modern« darabok íródnak, két kézzel kapkod a színházjegy után.

Amott ráuntak a színházra.

Mi meguntattuk magunkat.

Faragó Árpád vitaindítója igényes írás.

Egyik kezében mérleg, a másikban kard.

Úgy is mondhatnám, hogy minden megállapításával együttérzek, egyetértek, de a tömegkommunikáció mérhetetlen fejlődése máris meg-

hozta azokat a változásokat, amelyeknek a figyelembevétel után érthető, hogy miért csappant meg a fiatalok érdeklődése a műkedvelés iránt.

Tulajdonképpen kizárólag ehhez a témához fűzöm soraimat.

Az újvidéki tanácskozáson a fiatalok nem hallatták szavukat, s ez a felismerés végső esetben a műkedvelés szerepének a csökkenése irányába hat. A felgyorsult életben a fiatalokat más médiumok vonzzák, a színpadra csak azok osonnak félénken vissza — ne feledjük, hogy volt olyan időszak, amikor onnan erőszakkal leűzték őket —, akik évtizedek óta ott szorgoskodnak a kulisszák között. Tehát rosszul áll a lista?

Mondhatjuk: játszani jó.

S vannak, akik játszanak. Szép momentum, amikor a bácskerteszi rendező több mint negyven fiatalt szervez be egy-egy előadásra, de úgy érzem, hogy nincs meghirdetett ifjúsági mozgalom, s ehhez a megmozduláshoz az Amatőrök Szövetsége nem adhat plakátot.

A színház fiatalok nélkül szomorú színház.

A tavalyi és a tavalyelőtti mélypont után azt mondjuk — ezt vettem ki a felszólalásokból —, hogy a műkedvelés kifutott a nyílt tengerre, s ettől a hajóbúgástól mértéktartó büszkeséggel hagytuk el az üléstermet.

De felteszem a kérdést: ki veszi majd át idővel a rendező és irányító szerepét, a mindenes szakmát Koncz Istvántól Kanizsán, Ormai Máriaától Zrenjaninban, Sturczéktól, Szalaiéktól és a többiektől, akiktől, saját formulájuktól vezérelve hallani sem akarnak Mac Luhan tanairól is semmilyen színházellenes tételt nem hajlandóak lehozni a földre.

Hol vannak a fiatalok?

Ami lényem, az létem.

Újra kérdem: hol vannak a fiatalok?

Eddigi tapasztalataim meggyőztek arról, hogy nem voltak túlzottak azok az aggodalmak, melyek a műkedvelést féltették. Sok helyütt az öregek távozásával megszűnt műkedvelő tevékenység. Megemlítenék néhány községet, várost: Kikinda, Torda, Horgos, Moravica, Bajsa, Gunaras, Zenta (!), Csantavér. Ennek az évek óta tartó csendnek vajon ki ígérhet harsonást?!

Nincsenek meg községeinkben az értelmiségi lét feltételei? Maradjunk a legegyszerűbbjénél. Tudok olyan községekről, ahol az urbanizációs tényező hátráltatja a munkát. Egyszerűen nincs színpad, nincs öltöző, nincs próbaterem. Gyenge kifogás, mert »színházat csinálni« ma egy pincében is lehet, hiszen ott is megtehető a jó munkaköri légkör.

A színpad nem karrierlehetőség?

Állandóan azt hangoztatjuk, hogy a mai fiatalok most és itt, azonnal meg akarják hódítani a világot, ledöntve mindazokat a mítoszokat, amelyek felett évtizedekig őrködtünk. A Szabadkai Népszínház és az Újvidéki Rádió színészei azelőtt műkedvelők voltak, és a színház ma

sem zárkózik el a tehetséges műkedvelők előtt. De évek óta nem jelentkezik a színház portáján Szilágyi Lászlóhoz, Fejes Györgyhöz és Romhányi Ibihez hasonló tehetség. Megleltünk egy zsenge havasi gyopárt, Pribilla Valériát, aki a színjátszást értelmiségi pályának hitte, de nem vették fel a színművészeti akadémiára. Megmagyarázhatatlan kritérium.

Egy fiatal elfordult a színháztól.

Kinek a hibájából?

*

Az én vitakérdésem: Hol vannak a fiatalok?

A rendezők azt mondják:

— Itt! Itt a színpadon! A ma esti előadáson kilenc új arcot láthatsz...

Aztán egyik napról a másikra ezek a fiatalok el-eltűnedeznek. Gyorsan ráunnak a színházra. A rezervátumban pedig megmaradnak az utolsó mohikánok, de a többiek »felveszik a fehér ember szokásait«, »arany után kutatnak«, »whiskyt isznak« és »új táncokat járnak...«

Jean Louis Barrault azt mondja, hogy a színház bennünk van. Mindenki játszik. Még az állatok is játszanak. A játék tehát célszerű tevékenység? Az ember a színházban élvezi a maga által eljátszott halált, örömet, bűnözést, sírást, rettegést, s ezeket az érzéseket átruházza a nézőre.

Így hangzik mindez rövid megfogalmazásban.

Hosszú távon azonban, amíg a fiatalokkal nem sikerül felfrissíteni a próbatermeket, amíg a fiatal rendezők nem parancsolnak álljt a *Fehérvári huszároknak*, addig a magyar műkedvelő színjátszás fellenüléséről csak óvatos lelkesedéssel beszélhetünk.

*

Mégis csodálattal tekintek a megmaradt lámpavivókra, erre a nagy-nagy váltófutásra. De féltő, hogy holnap már kevesebb versenyző jelenik majd meg a rajtnál...